

Валентина Медведєва,

кандидат історичних наук, старший науковий співробітник,
Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського
Голосіївський просп., 3, Київ, 03039, Україна
e-mail: vilena_21@ukr.net

**ПРОТИСТОЯННЯ НЕГАТИВНИЙ
ІНФОРМАЦІЙНИЙ АГРЕСІЇ
У ВІТЧИЗНЯНОМУ ІНФОРМАЦІЙНОМУ ПРОСТОРИ**

У статті досліджено потенційні та реальні інформаційні загрози для вітчизняної інформаційної безпеки України. Аналізується сучасний стан інформаційної безпеки та захист національного інформаційного простору від негативних інформаційних впливів. Приділяється увага протистоянню інформаційній агресії в українському інформаційному просторі. Розглянуто впровадження дієвих механізмів протидії негативним інформаційним впливам та питання, пов'язані з пошуком інноваційних шляхів захисту інформаційного простору України.

Ключові слова: інформаційна безпека України, інформаційна агресія, інформаційний простір, пропаганда, інформаційні війни, державна інформаційна політика, інформаційні загрози.

За останні роки присутність Російської Федерації в інформаційному просторі України невпинно зростає. Нині Росія застосовує у війні з Україною і світом свою найновітнішу зброю масового враження великої потужності – інформаційну.

На сьогодні наш ворог суттєво впливає на політичну, соціальну, економічну, гуманітарну складові життя України. РФ намагається втрутитися в інформаційний простір, порушує кібербезпеку, вдається до політичних та технологічних маніпуляцій. Водночас специфіка вторгнення Росії в Україну, коли Російська Федерація анексувала український Крим і майже п'ять років точиться кровопролитна війна на Донбасі, робить надважливою інформаційну складову. Проблематиці забезпечення інформаційної безпеки та протидії інформаційної агресії в різних її проявах присвятили свої дослідження багато науковців. Вивченню та розгляду цієї тематики надавали значну увагу у своїх наукових дослідженнях такі науковці, як: Г. Почепцов, С. Гнатюк, Д. Дубов, Т. Савчук, М. Хилько, В. Горбулін, В. Горовий, А. Галаган, М. Дмитренко та ін.

Метою цієї статті є дослідження протистояння негативним інформаційним загрозам у сучасних умовах.

Більш деталізованого опрацювання заслуговує дослідження питання вироблення ефективних засобів протидії інформаційній агресії в контексті зміцнення інформаційної безпеки, захисту національного інформаційного простору, застосування сучасних методів інформаційного захисту в країні.

Насамперед система інформаційного захисту цілої країни вимагає заздалегідь продуманої роботи та залучення величезних інформаційно-технічних ресурсів. У випадку зовнішньої агресії така система може гарантувати безпеку та захист інформаційного простору країни [1].

Головний вплив інформаційної зброї спонукає окремі країни реалізовувати агресивну інформаційну політику щодо інших, які вимушені провадити політику захисту від чужого інформаційного впливу.

Основний уклін РФ робить якраз на гібридну агресію, кібератаки, атаки на кібернетичний простір, на об'єкти загостреної інфраструктури. Також другий вектор – це інформаційні впливи, фейкові новини та атаки на інформаційний простір України [2].

Слід зазначити, що постійний вплив фейків, навіювань російської пропаганди сприяє викривленню реальності щодо європейської та євроатлантичної інтеграції в українському інформаційному просторі. РФ намагається протидіяти європейській та євроатлантичній інтеграції через маніпуляції та перекручування інформації [3].

Ще одним злочином є зачистка інформаційного простору від незалежної журналістики, внаслідок чого з окупованого Криму виїхали десятки журналістів та ЗМІ. Новим явищем в умовах окупації стало вичавлення громадянського опору та громадської журналістики, які стали відповіддю на численні політичні переслідування, репресії та знищення свободи слова та свободи вираження. На додачу до цього в Криму активно вмонтовуються у свідомість громадян України нові міфи та наративи Кремля щодо України. Їх мета одна – масштабна дискредитація, аби максимально дистанціювати Крим від України [4].

Негативна агресія Російської Федерації проти України стала довгостроковим чинником впливу на українську політичну, економічну, військову та соціальну дійсність.

Очевидно, що у веденні гібридної війни РФ проти України особливе місце посідають акти інформаційно-психологічного впливу, що надають можливість країні-агресору всупереч міжнародному праву досягати своїх цілей з використанням людських ресурсів країни – об'єкта інтервенції

або агресії, та людських ресурсів інших країн з одночасним зменшенням впливу міжнародної спільноти на власні агресивні дії.

При цьому для забезпечення масового впливу на цільові аудиторії керівництво країни-агресора вивело інформаційно-пропагандистську діяльність на якісно новий рівень і створило умови для її перетворення на один з головних видів забезпечення воєнних дій. Рішення про це було спрямоване на підвищення ефективності дій в інформаційній сфері в спосіб активного використання сучасних соціальних технологій, а також розширення взаємодії всіх військових і цивільних інформаційно-пропагандистських структур.

Майже всі прийоми і підходи, адаптовані до сучасності та з використанням досягнень науково-технічного прогресу, тією чи іншою мірою використовуються російською спецпропагандою в гібридній війні проти Української держави.

Водночас сприятливі умови домінування в інформаційному просторі, відсутність мовних бар'єрів, значний досвід в організації пропагандистських заходів, надають Росії змогу здійснювати інформаційно-психологічне протистояння, поширюючи медіа-продукцію одночасно і на Україну, і на своє внутрішнє середовище без додаткового оброблення. Тому для ведення інформаційної війни назовні РФ використовує спеціально створені та фінансовані ЗМК, неурядові та суспільно-політичні організації, агентів впливу та «корисних ідіотів». При цьому тези і меми російської спецпропаганди, оприлюднені за кордоном, пізніше повторюються в російському інформпросторі вже як погляди представників міжнародної громадськості.

Безперечно, використання інформаційно-психологічного складника гібридної війни РФ спрямоване на ослаблення внутрішніх і міжнародних позицій об'єкта агресії – України – і забезпечення сприятливих умов для насильницьких дій воєнного характеру, створення перешкод для функціонування систем ухвалення рішень і управління нашої держави, маніпулювання громадською думкою на глобальному, регіональному, національному рівнях тощо [5].

На сьогодні український інформаційний простір слабо захищений. В Україні відсутні:

- нормативна база;
- системний підхід;
- державні органи боротьби з інформаційною агресією;
- механізми активного протистояння з антиукраїнською пропагандою і дезінформацією та ін. [5].

Нині серед основних напрямів по забезпеченню інформаційної безпеки в Україні, можна виокремити врегулювання доступу в наш інформаційний простір. Потрібно звернути увагу на так звану громадську неурядову складову. Вона має стати основою, базою. Слід звертатися до патріотичної, національної частини. Для цього треба створити систему конституційних змін існуючих структур в інформаційній сфері [6].

Слід зазначити, що Міністерство інформаційної політики стало головним органом у системі центральних органів виконавчої влади у сфері забезпечення інформаційного простору України, зокрема, з питань поширення суспільно важливої інформації в Україні та за її межами, а також забезпечення функціонування державних інформаційних ресурсів.

Першорядними положеннями роботи МІП стали:

- сприяння суспільно важливої інформації в Україні та за її межами;
- забезпечення функціонування державних інформаційно-технічних ресурсів;
- забезпечення здійснення реформ ЗМІ щодо суспільно важливої інформації [1].

Крім того, Міністерством інформаційної політики України започатковано та проводяться заходи у сфері захисту інформаційного простору України, які націлені на протидію руйнівному, негативному інформаційному впливу, інформування громадян України про реформи уряду й основні його здобутки та підготовлено ряд нормативно-правових актів.

Розглядаються різноманітні питання пов'язані з пошуком інноваційних шляхів захисту інформаційного простору України. Зокрема, наголошується на необхідності подальшого вдосконалення законодавства у сфері інформаційної безпеки, створення дієвих механізмів співпраці між органами державної влади, науковими установами та громадськими організаціями, продовження подальшої роботи у сфері медіа-грамотності та медіа-освіти, забезпечення кібербезпеки країни тощо.

Зазначається про необхідність створення платформи для обміну досвідом та думками в експертно-науковому середовищі шляхом започаткування проведення Міжнародної науково-практичної конференції «Інформаційна безпека: сучасний стан, проблеми та перспективи» на щорічній основі [7].

Державний секретар Міністерства інформаційної політики України А. Біденко зазначає, що захист безпеки держави в інформаційній сфері є одним із пріоритетів державної політики України. Що в умовах військової агресії проти України особливо важливим є впровадження дієвих механізмів протидії негативним інформаційним впливам.

Поряд з цим важливе значення мають такі актуальні питання, як:

- захист інформаційного простору;
- формування системи кібернетичної безпеки України;
- покращення вітчизняного законодавства у сфері охорони державної таємниці та службової інформації;
- міжнародна взаємодія у сфері забезпечення інформаційної безпеки;
- удосконалення змісту вищої освіти фахівців з інформаційної безпеки держави;
- пріоритети розвитку законодавства України у сфері охорони державної таємниці і службової інформації тощо [8].

Водночас сформовано окремі державні структури у сфері захисту інформації та запроваджено державні ініціативи щодо посилення української контрпропаганди.

Тут слід зазначити, що крім створення сайтів і контрпропагандистських груп, керівництво України ввело ряд обмежень щодо трансляції російських телеканалів та інтернет-сайтів. Також окрім діяльності державних установ, існує низка приватних інформаційних агентств та волонтерські організації, що засновані журналістами, які на добровільних засадах намагаються боротися з російською пропагандою.

Однак вдалося сформувати основну ідеологічну базу, що служить основним інструментом для протидії російській пропаганді та залучити до інформаційного протистояння значну частину української громадськості.

Фахівці вважають, що українську контрпропаганду можна класифікувати як реактивну, децентралізовану та оборонну. Українська контрпропаганда сформувалась як відповідь на ворожу пропаганду, оскільки орієнтована на оборону власного інформаційного простору. Саме за таким принципом побудована значна частина роботи українських ЗМІ і незалежних інформаційних каналів. Головна, першорядна причина такої стратегії полягає в тому, що вітчизняний інформаційний простір ще до початку гібридної війни перебував у зоні впливу російської пропаганди.

Отже, щоб підвищити ефективність і вплив вітчизняної контрпропаганди потрібно провести відповідні реформи у всіх освітніх сферах, підготувати та залучити якісні кадри, створити єдиний центр інформаційного опору і взаємодіяти з іноземними ЗМІ. Насамперед для цього потрібні: значні економічні вливання; інформаційно-технічні ресурси; час тощо [1].

Як зауважує кандидат політичних наук, Ph.D у галузі міжнародних відносин, старший науковий співробітник В. Ткач, національна система

інформаційної безпеки держави потребує суттєвого удосконалення. І перші кроки вже зроблено. Так, у п. 4.11. «Забезпечення інформаційної безпеки» Стратегії національної безпеки України, затвердженої указом Президента України 26 травня 2015 р. № 287/2015, визначено пріоритети забезпечення інформаційної безпеки, а саме:

- протидія інформаційним операціям проти України, маніпуляціям суспільною свідомістю і розповсюдженню викривленої інформації, захист національних цінностей та зміцнення єдності українського суспільства;
- розроблювання та виконання скоординованої інформаційної політики органів державної влади;
- створення інтегрованої системи оцінки інформаційних загроз та оперативного реагування на них;
- створення та розвиток інститутів, що відповідають за інформаційно-психологічну безпеку, з урахуванням практики держав-членів НАТО;
- покращення професійної підготовки в галузі інформаційної безпеки, впровадження загальнонаціональних освітніх програм із медіакультури із залученням вітчизняного суспільства та ін. [5].

На думку В. Ткача, слід створити за сприяння РНБО Міжвідомчий координаційний центр з питань інформбезпеки, який представлятиме основні компетентні органи влади з інформаційних питань на національному рівні для координування загальноурядового та загальнонаціонального підходів забезпечення інформаційної безпеки та захисту інформаційного простору України.

Зокрема, Міжвідомчий координаційний центр мав би визначати і координувати розвиток та постійний перегляд інформаційної складової частини стратегії і концепції національної безпеки.

Крім того, він також має відповідати за координування роботи всіх державних органів та неурядових організацій, залучених до розбудови національної інформаційної системи, з'ясувати роль, яку урядові органи відіграватимуть у забезпеченні інформаційної безпеки та захисту інформаційного простору. При цьому потрібні також безпека українського інтернет-ресурсу, організація інформаційної протидії на стратегічному, тактичному та оперативному ступенях, створення перевіреної системи моніторингу й інформування української та зарубіжної аудиторії, створення стратегічного контенту – українських інформаційних продуктів, які б позитивно представляли країну тощо [5].

Слід відзначити, що з боку української влади в питанні протидії інформаційній агресії, з 2014 р. було прийнято ряд стратегічно важливих законів та рішень у сфері безпеки та оборони. Ключовим з них був Закон

України «Про основи національної безпеки та оборони», який є фундаментом для подальших реформ. Робиться все, щоб продовжувати реформи в цій галузі. Зокрема, мова йде про реформування СБУ за стандартами країн НАТО, запровадження парламентського контролю над спецслужбами, реформування ОПК тощо. По кожному з цих напрямів вже розроблена і готується до прийняття відповідна нормативно-правова база. Реформа сектору безпеки і оборони є однією із ключових, враховуючи агресію Росії та війну на Донбасі [9].

Також варто відзначити рішення Ради національної безпеки і оборони України від 26 січня 2018 р. «Про додаткові заходи з протидії інформаційній агресії Російської Федерації». У цілому, низку позитивних кроків у питанні протидії інформаційній агресії можна виокремити:

- створення Міністерства інформаційної політики;
- прийняття Доктрини інформаційної безпеки України;
- рішення про заборону окремих інформаційних ресурсів країни-агресора та інше, що дозволило б певною мірою, відреагувати на інформаційні загрози.

Водночас, реалізуючи політику інформаційної безпеки, влада намагається не порушувати право громадян на інформацію. Головною метою такої інформаційної політики на непідконтрольних та звільнених територіях є не маніпулятивні та деструктивні інформаційно-психологічні впливи на громадян, а повноцінна соціально-психологічна реабілітація та реінтеграція громадян, а також поступове проникнення в усі сфери і процеси загальноукраїнського суспільного життя [10].

Отже, на сьогодні протистояння негативній інформаційній агресії спрямовані на зміцнення єдності українського народу довкола ідеї захисту держави, забезпечення миру та стабільності, захист національних інтересів держави за кордоном, формування та підтримання позитивного іміджу України в сучасному глобалізованому світі.

Список бібліографічних посилань

1. Лігун Т. Український інформаційний захист під час гібридної війни. URL: <https://naub.oa.edu.ua/2019/>.

2. Кібервійська та волонтери. Як в Україні забезпечують безпеку інформаційного простору. URL: <https://nv.ua/ukr/ukraine/events/kiber-viyska-ta-volonteri-yak-v-ukrajini-zabezpechuyut-bezpeku-informaciynogo-prostoru-50005802.html>.

3. Оголошено тендери на проведення соціологічних досліджень,

інформаційних кампаній та конкурсу для ЗМІ за напрямом інтеграції України до ЄС та НАТО. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/ogolosheno-tenderi-na-provedennya-sociologichnih-doslidzhen-informatsijnih-kampanij-ta-konkursu-dlya-zmi-za-napryamom-integraciyi-ukrayini-do-yes-ta-nato>.

4. Джапарова Е. Стратегія інформаційної реінтеграції Криму враховує негативні наслідки окупації. URL: <https://mip.gov.ua/news/3074.html>.

5. Ткач В. Спецпропаганда як інформаційний складник гібридної війни Росії проти України. URL: <https://studfiles.net/preview/8139571/page:2/>.

6. Таборит М. Агресія Росії проти України зростає. URL: <http://slovo-prosvity.org/2019/01/10/ahresiya-rosiji-protu-ukrajiny-zrostaje/>.

7. У Києві пройшла I Міжнародна науково-практична конференція «Інформаційна безпека: сучасний стан, проблеми та перспективи». URL: <https://mip.gov.ua/news/3191.html>.

8. МІП: У Києві пройшла конференція з інформаційної безпеки держави. URL: <https://mip.gov.ua/news/3007.html>.

9. «Червоні лінії» української Незалежності. URL: <https://opad.org.ua/archives/2166/>.

10. Дем'яненко М. Протидія інформаційній агресії: світовий досвід та вітчизняні реалії. *Наук. пр. Нац. б-ки України ім. В. І. Вернадського*. 2018. Вип. 50. С. 225–240. <https://doi.org/10.15407/np.50.225>. <https://doi.org/10.15407/np.50.225>.

11. Доктрина інформаційної безпеки України. URL: <http://www.zakon3.rada.gov.ua/laws/show/514/2009>. <http://www.zakon3.rada.gov.ua/laws/show/514/2009>.

References

1. Lihun, T. *Ukrayinskyu informatsiynyy zakhyst pid chas hibrydnoyi viyny* [Ukrainian information protection during the hybrid war]. Retrieved from <https://naub.oa.edu.ua/2019/> [in Ukrainian].

2. Kiberviyska ta volonteru. *Yak v Ukrayini zabezpechuyut bezpeku informatsiynoho prostoru* [CyberWork and volunteers. How to secure the information space in Ukraine]. Retrieved from <https://nv.ua/ukr/ukraine/events/kiberviyska-ta-volonteri-yak-v-ukrajini-zabezpechuyut-bezpeku-informatsiynogo-prostoru-50005802.html> [in Ukrainian].

3. *Oholosheno tendery na provedennya sotsiolohichnykh doslidzhen, informatsiynykh kampaniy ta konkursu dlya ZMI za napryamom intehratsiyi Ukrayiny do YES ta NATO* [Tenders for Sociological Research, information campaigns and contests for ZMI for the direct integration of Ukraine into YES and NATO].

Information Campaigns and Media Competition for Ukraine's Integration into EU and NATO Announced]. Retrieved from <https://www.kmu.gov.ua/news/ogolosheno-tenderi-na-provedennya-sociologichnih-doslidzhen-informacijnih-kampanij-ta-konkursu-dlya-zmi-za-napryamom-integraciyi-ukrayini-do-yes-ta-nato> [in Ukrainian].

4. Dzhararova, E. Stratehiya informatsiynoi reintehratsiyi Krymu vrahovuye nehatyvni naslidky okupatsiyi [Crimean Information Reintegration Strategy Considers Negative Consequences of Occupation]. Retrieved from <https://mip.gov.ua/news/3074.html> [in Ukrainian].

5. Tkach, V. Spetspropahanda yak informatsiyny skladnyk hibrydnoyi viyny Rosiyi proty Ukrayiny [Special Propaganda as an Information Component of Russia's Hybrid War against Ukraine]. Retrieved from <https://studfiles.net/preview/8139571/page:2/> [in Ukrainian].

6. Taboryt, M. Ahresiya Rosiyi proty Ukrayiny zrostaye [Aggression of Russia against Ukraine is growing]. Retrieved from <http://slovoprosvity.org/2019/01/10/ahresiya-rosiji-proty-ukrajiny-zrostaje/> [in Ukrainian].

7. U Kyievi proyshla I Mizhnarodna naukovo-praktychna konferentsiya «Informatsiyna bezpeka: suchasnyy stan, problemy ta perspektyvy» [The First International Scientific-Practical Conference «Information Security: Current State, Problems and Perspectives» Held in Kyiv]. Retrieved from <https://mip.gov.ua/news/3191.html> [in Ukrainian].

8. MIP: U Kyievi proyshla konferentsiya z informatsiynoi bezpeky derzhavy [MIP: A conference on information security of the state was held in Kyiv]. Retrieved from <https://mip.gov.ua/news/3007.html> [in Ukrainian].

9. «Chervoni liniyi» ukrayinskoyi Nezalezhnosti [«Red Lines» of Ukrainian Independence]. Retrieved from <https://opad.org.ua/archives/2166/> [in Ukrainian].

10. Demyanenko, M. (2017). Protydiya informatsiynoi ahresiyi: svitovy dosvid ta vitchyznyani realiyi [Countering Information Aggression: World Experience and Domestic Realities]. *Naukovi pratsi Natsionalnoi biblioteky Ukrainy imeni V. I. Vernadskoho – Transactions of V. I. Vernadsky National Library of Ukraine*, issue 50, pp. 225–240. <https://doi.org/10.15407/np.50.225> [in Ukrainian].

11. Doktryna informatsiynoi bezpeky Ukrayiny [Doctrine of Information Security of Ukraine]. Retrieved from <http://www.zakon3.rada.gov.ua/laws/show/514/2009> [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції 04.01.2020.

Valentyna Medvedeva,

PhD (Historical), Senior Researcher,

V. I. Vernadsky National Library of Ukraine

3 Holosiivskiy Ave., Kyiv 03039, Ukraine

e-mail: vilena_21@ukr.net

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-1971-0347>

Confronting Negative Information Aggression in the Domestic Information Space

The article explores the Russian Federation potential and real information threats to Ukraine's national information security. The current state of information security and protection of the national information space from negative information influences are considered, the fact that the Russian Federation presence in the Ukraine information space is constantly growing, is stressed.

Attention is paid to confronting information aggression of the Russian Federation in the Ukrainian information space, since in the current war with Ukraine and the world Russia uses its newest weapon of mass destruction of high power – information.

In analysis Russia hybrid war against Ukraine, special attention is given to acts of information and psychological influence that enable the aggressor country, contrary to international law, to achieve its goals using the human resources of the country being the object of intervention or aggression, and the human resources of other countries with simultaneous reduction of international community influence.

At the same time, to ensure mass influence on the target audiences, the leadership of the aggressor country has taken outreach to a new level and created the conditions for its transformation into one of the main types of warfare. The decision was aimed at increasing the effectiveness of actions in the information sphere in the way of active use of modern social technologies, as well as expanding the interaction of all military and civilian information and advocacy structures.

The introduction of effective mechanisms to counteract negative information influences, and issues related to searching for innovative ways to protect the Ukrainian information space are considered.

Keywords: information security of Ukraine, information aggression, information space, propaganda, information wars, state information policy, information threats.